

ÖMER BEHMEN VE GENÇ MÜSLÜMANLAR HAREKETİ

Asım ÖZ, Mayıs 2009

<https://www.haksozhaber.net/okul/omer-behmen-ve-genc-muslimanlar-hareketi-5821yy.htm>

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce 1938'de Saraybosna'da Genç Müslümanlar adıyla bilinen bir grup vardı.¹ Bu grup, 19. yüzyılda İslam dünyasında ortaya çıkan akımların ve bu dönemdeki düşünürlerin etkisi altında Müslümanların sorunlarına çözümler aramıştı. Bunlar Reşid Rıza, Muhammed Abduh gibi önemli isimlerdi. Onların geliştirdikleri düşüncelerden etkilenmiş olduklarını sanıyorum. Bu grupla temasa geçerek İslami uyanışı hedefleyen düşünce biçimini benimsedim.” (Aliya İzzetbegoviç; 2002)

Saraybosna'da filizlenip yeşeren, Genç Müslümanlar Hareketi'nin hangi şartlarda ve nasıl kurulduğunu, düşünsel çerçevesini, daha sonra da Yugoslav sosyalist yönetimi tarafından hangi yöntemlerle susturulmaya çalışıldığını anlamak oldukça önemlidir. Bugün Boşnakların dahi bazı “konjonktürel nedenlerle” uzak durmayı tercih ettiği 90 sonrası dönemde Bosna'ya damgasını vuran ve umut filizlerini eken Demokratik Eylem Birliği (SDA), Genç Müslümanlar Hareketi'nin sonucudur.² Bu hareketin önderlerinden Ömer Behmen geçtiğimiz günlerde vefat etti.

Ömer Behmen bir konuşmasında kendini şöyle tanıtır: “*İsmim Ömer Behmen. 29 Ekim 1929'da kiraz zamanında doğmuşum. Annemin ismi Cemile, babamınki Mustafa. Kökenimiz İran'a dayanıyor. Şehname'deki şahlardan, komutanlardan biri olan Behmenhan'a dayanıyor. İranlıların takvimlerinde ikinci aya verdikleri isim. Macar yazar Tavlotski, Boşnakların köklerini incelediği kitapta 1485'te Muhammed Behmen diye bir zatın Bosna'ya Türk diplomat olarak geldiğini yazmıştı. Bosna'ya geçişimiz böyle. Ziraatla ilgili eğitim gördüm. İki çocuğum, dört torunum var. Lisede okuduğum yıllarda, okullarını bitirenler ya İstanbul'a ya da Mısır'a eğitimlerine devam etmek için gidiyorlardı. 1939'da medrese ve lise öğrencileri ve gençler olarak bilinçlenmek için gizli gizli toplanıyorduk. Toplantılara gelenler daha çok lise çağındakilerdi.” (Behmen; 2005)*

İşte bu liseli gençlerle oluşturulan Genç Müslümanlar Hareketi'nin çalışmalarına katılmaktan dolayı Ömer Behmen 1949 ve 1983'te dava arkadaşı **Aliya İzzetbegoviç** gibi mahkûm edildi. Behmen, bu mahkûmiyetlerinde 16 yıl sekiz ay hapiste kaldı. Hapisten çıktıktan sonra İran'da

İmam Humeyni'nin “Sünni ve Şiiler arasında bağ oluşturma” çabalarından haberdar olur. Humeyni'nin bildirisinden sonra bunu araştırır arkadaşlarıyla. Beraber olmanın *farz* olduğunu kabul ederek 5 kişi ile birlikte Tahran'a gider ve Humeyni'nin toplantısına katılır Ömer Behmen. 1991'de kardeş ülke İran, “Sırpalar aniden size saldıracak. Biz size yardım edeceğiz.” der Bosnalı Müslümanlara. 1993'te Sırpalar saldırıya başladılar. 1993 Mayısında Bosna elçisi olarak İran'a görevlendirilen Ömer Behmen, 1996'da görevi bitince Bosna'ya dönen tek büyükelçi olur. 1991'de *Mladi Muslimani* (Genç Müslümanlar) resmileşti. İzzetbegoviç'in kurucusu olduğu SDA'nın (Demokratik Eylem Partisi) kurucuları arasında yer aldı.

Gerek Ömer Behmen gerek Aliya İzzetbegoviç Bosna'da İslami uyanışın *öze dönüş* çerçevesinde oluşup serpilmesinde önemli gayretleri olan isimlerden sadece ikisidir. Bu nedenle hareketin oluşumu ve düşünsel çerçevesinin anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

Genç Müslümanlar Hareketi'nin Oluşumu

Kendilerini “*Temel fikrimiz Allah'a imandı. Kamuoyu, hocalar, papazlar ya da ruhani liderler, Allah ile kul arasında aracı olamazlardı. Bu aynı zamanda, hem zorluk hem de özgürlüktü. Bizi yaratan Allah'tan bir şey saklayamayacağımız ve O'na hesap vermek zorunda kaldığımızdan; sorumluluğumuz, zorlu şartları yenmemizi gerektirmektedir. Özgürlük ise din yoluyla sonsuzluğa, dolayısıyla Allah'ın büyüklüğüne ve kudretine ulaşmaktır. O nedendir ki, Fatiha Suresi'nde de belirtildiği gibi, 'Rabbim, ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz.' düsturu etrafında toplanmış bulunmaktayız. Bu düstur ve terbiye ile fikri çalışmalar gerçekleştirebileceğimizin ve ilmi davranışlarla başkalarını etkileyebileceğimizin bilincindeydik. Varlığımız ve çalışmalarımızla, etrafımızda, Müslümanların arasında kök salmış çekingenlik ve aşağılık kompleksini kırmamız lazımdı.*” (Behmen; 214-15) biçiminde tanımlayan Genç Müslümanlar Hareketi, II. Dünya Savaşı öncesinden başlayarak çok uzun bir dönem Bosna'da İslami mücadeleyi hem düşünce hem de hareket bakımından omuzlamıştır. Tarihe Tanıklığım kitabında İzzetbegoviç, “Genç Müslümanlar Hareketi'nin genel odağını belirleyen, İslam ile ona muhalif mahiyetteki iki referans noktası anti-faşizm ve anti-komünizm idi. Hitler ve Stalin'in şahsında cisimleşen iki sistem, faşizm ve komünizm, o günün dünya düzenini karakterize ediyorlardı.” (2003; 17-18) ifadeleriyle hareketin doğduğu ortamı tasvir eder.

Genç Müslümanlar özellikle anti-faşist ve anti-komünist olduğunu beyan ettiğinden, II. Dünya Savaşı öncesinde aşırı milliyetçi Çetnik ve Ustaşalardan, savaş sırasında ve savaş sonrasında ise partizanlardan baskı görmüştür. Bu totaliter baskılardan dolayı yasal bir çerçeve içerisine yerleştirilemeyen hareket, faaliyetlerine uzun yıllar illegal olarak devam etmiştir. Sosyalist

Yugoslavya'nın ilahi inançları inkar eden despot rejimi kendi ideolojisine rakip olarak gördüğü Genç Müslümanlar Hareketi mensuplarını sürekli gözetim altında tutmuş, Müslüman Boşnakları idari cezalar altında ezmekten kaçınmamış, çeşitli yaptırımlarla bu kuruluşu ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Fakat Genç Müslümanlar inançlarında kararlılık göstererek sebat etmiş, çok eziyet ve işkence görmelerine rağmen inançlarına ve ilkelerine bağlı kalmalarından dolayı Yugoslav yönetimi bu kararlı hareketi yok edememiştir. Bundan dolayıdır ki en karmaşık ve uzlaşmaz dönemini yaşayan Bosnalı Müslümanların sistematik komünizmin baskısı altındaki fikir ve hareketlerinin detaylı bir tahlile tabi tutulabilmesinde *Genç Müslümanlar Hareketi* en önemli kurumsal yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.³ Hareket, gençlik arasında, özellikle de lise ve üniversite öğrencileri arasında hızla yayılarak Bosna-Hersek'teki hemen her şehirde yüzlerce sempatizan edinmeyi başarmıştır. Bundan dolayıdır ki Bosna Hersek'in yeni tarihi yazılırken, özellikle Müslümanların oynadığı rolü ve gelişimi ile ilgili kısımda ağırlıklı olarak *Genç Müslümanlar Hareketi* özel bir başlık olarak yerini alacak ve bu tarihte çok geniş bir yer tutacaktır.

Hareket, Osmanlı dönemi ve sonrası İslami uyanış çizgisinde baskın etkisi olan **Abduh**'un düşünce mirasına sahip çıkmanın Bosna'daki yansıması olduğundan dolayı özellikle sosyo-kültürel, fikri ve siyasi açıdan tarihi bir analiz yapılmasına imkan sağlayacak bir boyuta sahiptir. Bu yıllarda içinde bulunulan şartlar, dünyada Soğuk Savaş'ın başlaması ve iki cephe halinde *kapitalist* ve *komünist blok* oluşması, ülkelerin varlığını sürdürebilmesinin yolunun bazı ülkelere göre bu iki cepheden birine katılımdan geçmesi gibi harici şartların gelişmesi, içinde Yugoslavya ve Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülkeyi savunma psikolojisi içinde büyük devletlerin yanında olmaya zorlamıştır.⁴

Ne Muhafazakârlık Ne de Modernizm

Kurulduğunda Saraybosna basınının "Müslüman gençleri, eğitim ve kültür alanında, İslam ruhuyla eğitmeye çalışan bir örgüt olarak" tanımladığı Genç Müslümanlar Hareketi, II. Dünya Savaşı öncesinde Bosna'daki farklı siyasi ve düşünce akımları karşısında bir grup Saraybosna Liseli Müslüman genç tarafından kurulmuş bir harekettir.⁵ 1940'ların başlarında, Genç Müslümanlar Hareketi ortaya çıktığında, Müslüman dünya çok kötü bir durumdaydı. Bağımsız olan sadece birkaç Müslüman ülke vardı. Hareket mensupları bunu kabul edilemez bir durum ve İslam'ı da, özünü muhafaza ederek kendisini güncele taşıyabilmesi gereken canlı bir fikir olarak görüyorlardı. Müslüman dünyada olanlardan, yabancıların askerleri ya da sermayeleri yoluyla kurduğu egemenlikten rahatsız olduklarını açıkça ifade ediyorlar ve çıkış yolları arıyorlardı. Hareket mensupları bir araya geldiklerinde öncelikle gündemdeki olayları

değerlendiriyor; ardından bu olaylar paralelinde İslam düşünülüyor, konuşuluyor ve yazılıyordu. İslam'ın modern dünyadaki rolü üzerine tefekkür ediliyordu.

Bu dönemin tasvirini hareketle bütünleşen bir isim olan Aliya İzzetbegoviç'in ağzından dinleyelim: *“Ben Mladi Muslimani teşkilatının II. Dünya Savaşı'nın bizim taraflarımıza gelmeden önceki oluşumundan başlamak istiyorum. Bu dönemde her ne kadar bizim ülkemize savaş gelmemiş ise de Avrupa'nın pek çok yerinde başlamıştı. Ben bu dönemde çok gençtim, ancak 16 yaşlarında idim. Bu yüzden teşkilatın oluşturulmasını gerekli kılan şartlar konusunda ayrıntılı bilgi sahibi olmam mümkün değildir. Ancak 1939-40 yılları arasında periyot ile ilgili olarak dönemin basın yayın organlarından yararlanarak birtakım şartlar belirtmek mümkündür. Mehmed Spaho ölmüştü, Müslüman halk başsız kalmış, Bosna'nın paylaşımı tamamlanmış. Müslüman halk baskı altında bırakılmıştı. Kısaca bu problemler Müslümanların iki dünya savaşında başlarında olan problemlerdi ki gerçekten ağır problemlerdi. Her tarafta büyük bir göç olayı yaşanıyor ki, bu insanlar iyilikten değil olumsuz şartlardan kaçıyorlardı. Bunlara yeni bir olumsuzluk daha eklenmişti: 1939 Ağustosunda oluşturulan Hırvat Banovica ile Müslüman halkın yaşayan dokusu yırtılmaya çalışılıyordu. Bu bizim teşkilatın oluşturulmasında en önemli ve başta gelen saik olmuştur. Ancak bunlara başka nedenler de eklenebilir. Bunlar, yaklaşan savaş şartlarının meydana getirdiği savaş psikolojisi, savaşın özellikle Müslümanlar üzerinde meydana getirdiği ve getireceği olumsuzlukları gidermek ve onların ilacı olmak isteği gibi şartlardır.”* (İzzetbegoviç; 1994)

Böylece Genç Müslümanlar Hareketi, II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde kuruldu ve faaliyetlerine başladı. Bunlar arasında, daha sonra Bosna'nın fikir ve siyaset alanında önemli roller oynayacak olan şahsiyetler vardı. Hareketin, ilk zamanlar tam anlamıyla ideolojik yönelimi belirginleşmese de İslam'ın genç insanlar arasında sadece Batılı anlamda bir din olmadığı, sosyal ve kültürel alanlarda da insanların *ibadetlerini* ve yaşam düzeylerini *tanzim* eden bir sistem olduğu anlayışını benimsediğini söyleyebiliriz. Hareketin kurucularından **Esad Karadzoviç**, “İslam, insan hayatının tüm bileşenlerini çözen bir sistemdir.” diyerek bu tutumu çok açık ve net bir biçimde ortaya koymuştur. 1942 Eylülünde Bosna'da yaşanan olaylara bakışını da ortaya koyan “Bizim Gençliğin Sorunları” başlıklı yazısında gençliğin, ideali bulması için yaşlı, beli bükük, saçı ak ve yüzü kırışık, sistemin kurallarına bağlı olan, başı eğik, sessiz kuzular gibi hepsi susan âlim portesinden uzaklaşarak Kur'an ve Sünnet kaynaklı İslam'a, siyasi, sosyal, devlet ve ahlak sistemi olan İslam'a dönülmesinin şart olduğunu belirtmiş olması oldukça önemlidir. Genç Müslümanlar Hareketi'nin bu bütüncül din algısının oluşumu noktasında yazının girişinde Aliya'nın yaptığı aktarımlar dışında şu isimleri ve eserleri

zikrettiği görülür: **Paul Schmitz**'in *Pan İslam*, **Esad Beya**'nın *Allah Büyüktür*, **Metilyeviç**'in *Gerçekler Dünyasında İslam* ve **Şekip Arslan**'ın *Neden Diğerleri İlerlerken İslam Dünyası Geri Kaldı*.

Hareket, düşüncelerini aktarmak, yeni kadrolar oluşturmak ve savunduğu düşünceleri yaygın kılmak için süreli yayınlardan kütüphane toplantılarına, kadın kollarından diğer eğitim faaliyetlerine kadar bütün imkanlardan yararlanır. Seminerler ve konferanslarda İslam, din ve ideoloji, Müslümanların gerileme nedenleri, İslam kültürü ve medeniyetinin mahiyeti gibi konuları işlenirken kaynaklara dönüşü hedefleyen bir din algısının hareketin temelini oluşturduğunu görmek mümkündür. Hz. Muhammed'e gelen vahyi gerçek anlamda tanımanın ve hayata geçirmenin önemine dikkat çekilirken *hurafesiz* bir İslam algısının oluşumu üzerinde durulur: “*İslam, bazı hocaların anlattıkları hurafe şeyler değildir. Onların anlattıkları İslam'a baskı yapan unsurlardır. Bunları temizlemek ve İslam'ı onlardan kurtarmak lazımdır. Ancak o zaman bu kutsal din, kendi nurunda aydınlanacak ve yolunu şaşırılmış insanlığa hidayet verecek, yol gösterecektir. Bu nedendir ki, tarihin uykusunda artık dinlenmiş olan doğudaki Müslüman halk, yavaş yavaş uyanıyor ve İslam'ı, pratik hayata geçirirken, insanlığa tek kurtuluş yolunu göstermek üzere tarih sahnesine yeniden çıkmaya hazırlanıyor.*” (Behmen; 2008; 84)

Mustafa Busuladziç, İslam ve sosyalizm ilişkilerini irdelerken; **Mehmed Hadziç** ilmî olmanın önemi üzerinde duruyor. Geri kalmışlıktan kurtularak her alanda canlanmanın gerekliliği ve bunun yolu olarak önerilen İslami yenilenme, İslam dünyasının başka coğrafyalarıyla da paralellikler kurulduğunun göstergesi olarak okunabilir. Bu konularda şunları ifade eder Mehmed Hadziç: “*İslam; takipçilerine, tüm zamanlarda ilerleme ve mutluluk vaat eden hayat ve güç dolu bir dindir. Zayıflık, İslam takipçilerinin bilgisizliğinden, onların, İslam'ın emirlerini yerine getirmemekteki eksikliklerinden, ona yabancı olan ve mantıklı insanların gözünde, onun şeklini zedeleyen şeyleri İslam'a mâl etmekten dolayı gelir. Ve bütün bunlar, ruhun gücünü ve sıcaklığını sağlayan o dini zayıflatır... Eğer konuyu daha derin incelersek; dini yeniden canlandırma ve tüm katliamlardan yeni güçler oluşturmada en önemli faktörün, sağlam ilim, doğru düzen ve dürüst bir İslam yönetimi olduğunu görürüz. Buna göre, yenilenmenin en önemli birimleri sağlam ilim, doğru düzen ve yönetimdir. İlim olmadan ne doğru düzen ne de dürüst yönetim oluşturulabilir. Şunu söyleyebiliriz ki, yenilenmek için ilim, tek çare değil, fakat değişim yolunda, yine de en sağlam faktördür... İlimsiz İslam, Kur'an ve Sünnet'ten mahrumiyet, ilimsiz yapılan her teşebbüs ve yenilenme, insanları çöküşe ve yanlış yollara götürür. Bununla ilgili tarih, bize çok somut örnekler sunar: Vehhabi hareketinde, sağlam ilim ve İslam hakkındaki yeterli bilgi eksikliği, savunucularını, Müslümanları gayri*

müslim ilan etmeye yönelmiş ve yeryüzündeki çok güçlü olan İslam kardeşliği bağının ortadan kalkmasına sebep olmuştur... Hastalığı iyileştirme ve insanların kalplerindeki İslam'ı yenileme ve canlandırma konularında pek ilgisiz davranılıyor. Çoğu kez bu konuda sorumlu olan kişilerin ilgisizlikleri, din ve dinin menfaatlerine zarar veriyor. Bizim sürümümüzü korumaları gerekirken, bu yapılmıyor. Yerine getirilmeyen sorumluluklar, bireylerin sırtlarına yük bindiriyor. Çağrılara ve vazifelere, bireyler cevap vermedikçe de, geri kalmış topraklarda, İslam'ın yenilenmesi ve canlandırılması konularında büyük atılımlar gerçekleştirilemiyor.”
(Behmen; 2008; 85)

Hareketin dönemin üst düzey ıslahatçı İslamcı bir söylemi inşa etmesi konusunda **Diana Johnstone**, Aliya İzzetbegoviç örneğinden hareketle bu yapının İslami yenilenmenin önünü tıkamakla suçladığı iki farklı taraftan söz eder. Bunlar *muhafazakârlar* ve *modernistler*dir. Muhafazakârlar mistik İslam'ın sufi geleneğine bağlı olmalarından dolayı siyasi olanı ihmal ediyorlar ve laik dünya görüşlerini benimsiyorlardı. Modernistler ise kamu hayatında egemen olduklarından Müslümanlar için tam bir felaketti. Her iki yapı da İslam'ı bir dünya görüşü olarak benimsemedikleri için seküler dünya görüşünü besleyen yapılarıdır. (Johnstone; 2004; 80) Takip ettiği İslamcılık siyasetinin etkisiyle tüm dünya Müslümanlarının birlik ve ilerlemesini temel alan Genç Müslümanlar Hareketi egemen siyasal sistem tarafından hep baskı altında tutulmuştur. Bunda Yugoslavya'da bulunan Titocu komünizmin II. Dünya Savaşı sonrasında devlet ve toplum bazında ateist bir politika takip etmesinin rolü büyüktür. Genç Müslümanlar Hareketi'nin komünist dönemlerde takip ettiği siyasette dönemlere ayırmayı gerektirmeyecek kadar çizgisinden sapma yoktur. Klasik ve gelenekçi bir İslamcı hareket değildir. Batı ve Doğu medeniyetlerinin ortaya koyduğu sistemlere karşı İslam'ın da bir alternatif sistem olarak sunulabilmesinin fikri çalışmalarının yapıldığı bir harekettir. İşte bu alandaki çalışmalardan biri olan İzzetbegoviç'in *İslam Deklarasyonu* ve *Doğu ve Batı Arasında İslam* adlı eserleri, İslamcılığın fikren sistemleşmesi çalışmasında önemli rol oynamıştır. Faşist ve komünist hareketlerin en yoğun olarak yaşandığı II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında Genç Müslümanlar Hareketi'nin politikası klasik bir siyasal hareket değil; siyasi, fikri, sosyolojik ve İslami yenilenme açısından bir ekol olmak şeklindedir. Hareket komünizm ve faşizm ideolojisine temelden karşıydı. Bunu da II. Dünya Savaşı sırasındaki anti-faşist eğilimleriyle ve 1954 ve sonrasında anti-komünist ve anti-ateist eğilimleriyle kanıtlamışlardı. En büyük direnci ise katı bir ideolojik dayatmayı acımasızca uygulayan ateizmin uygulayıcısı komünist partisine ve onun taraftarlarına göstermişlerdi. Bunu yaparken bireysel eğitim ve İslami faaliyetlere öncelik veren bir örneklik oluşturarak diğer Müslümanlara, çocuklara ve gençlere bu bilinci ve

gerçekleri daha iyi benimsetme amacını her zaman gözetmişlerdi. İslam'ın siyasi yapısının sosyal düzeninin tabii bir sonucu olduğunu vurgularken İslam'ın hem dünyevî, hem de uhrevî bir din olarak insan ve toplumun hayatını en küçük birimine kadar kuşatan ilahi bir sistem olduğunu vurgulamaktadır. Bu yönüyle **Said Halim Paşa**'nın, İslam toplumunun dengeli bir yapıya sahip olabilmesinin şartının *İslamlaşmasına* bağlı olduğunu ifade ederken ortaya koydukları ile paralellik taşımaktadır: “*İslamiyet'in kendine has inançları, bu inançlara dayalı ahlak nizamı ve ahlakından doğmuş sosyal nizamı vardır. Bu bütünlüğün tabii bir neticesi olarak yine tamamen kendine has olan birtakım siyaset kaidelerine sahiptir. İslamiyet, kusursuz bir bütün teşkil eden bu esasları itibariyle en mükemmel ve en olgun insanlık dinidir. Bu özelliği sebebiyle İslamiyet, insan hayatını sevk ve idare eden amillerin toplamı olmuştur. Bu amillerin her biri uygunluk içinde ayrılmaz bir bütünlük teşkil ederler. İslamlaşmak demek İslamiyet'in inanç, ahlak, yaşayış ve siyasete ait esaslarının tam olarak tatbik edilmesi demektir.*”

İslam'ın Hıristiyanlığın din anlayışında olduğu gibi sadece uhrevî ve biçimsel ibadetle ilgili olmadığını belirten Genç Müslümanlar Hareketi'nin yayınlarına göre İslam, hayatın bütün yönlerini kuşatan hem dünyevî hem de uhrevî bir sistemdir. Hareketin temel anlayışı noktasında **Salih Behmen** şunları ifade eder: “*İslam'ı koruma ve popülerize etme çabalarına, özellikle genç insanlar arasındaki ve tüm dünyadaki Müslümanlarla birleşme arzusuna göre, Genç Müslümanlar Hareketi pan-İslamist idi. Fakat o, Arap ve diğer İslam ülkelerindeki benzer teşkilatlara bağlı değildi. Genç Müslümanlar Teşkilatı bu topraklardan ve Boşnak-Müslüman halkından doğmuştu. Genç Müslümanlar, genç insanlar olarak, Müslümanların ve kimliği ile onların tarihi, geleneği, kültürü ve etnik özelliklerini koruma azmine kapılmış ve bu amacı gerçekleştirmek için en iyi aracın İslam olduğunu düşünmüşlerdi.*” (Behmen; 214) İslam'ın siyasi yönlerini kavramaları sürecindeki etkileri bir konuşmasında şöyle anlatır Salih Behmen: “*Mostar, Hırvatların yeri olarak görülüyordu. Bu yüzden din, İslam kelimelerinin adı bile anılmıyordu. Saraybosna'daki 'Genç Müslümanlar' 'Genç İlim Derneği' olarak legalleştiler. Gençler, normal âlimlerden farklıydılar. Adetlerden uzak, daha İslamcıydılar. Kur'an ve Sünnet'e daha yakınlardı. Ezher Üniversitesi'nde okuyan arkadaşlar öğrendiklerini bizimle paylaşıyorlardı. O arkadaşlarımız vasıtasıyla, **Hasan el-Benna**'dan 'İslam'ın sadece geleneksel bir din olmadığını, bilâkis tüm hayatı kapsayan bir din olduğunu' öğrenmiştik. Bu bizim için çok önemliydi. İhvan-ı Müslimin'den bilgi getiren arkadaşlardan biri olan **Hancic**, Hasan el-Benna ile irtibattaydı. Üniversiteyi sadece o bitirdi. İhvan'ın üyesiydi. Oradan kazandığı birikimle Saraybosna'da arkadaşları organize etti.*” (Behmen; 2005) 1928'de kurulan İhvan-ı Müslimin'in düşünsel birikimi ve aktivizmi Türkiye'ye altmışlı yıllardan

itibaren gelirken Bosna'ya daha erken ulaşmıştır. İki hareketin kuruluş yılları arasındaki yakınlık da bunu doğrulamaktadır zaten.

Tüm bunlara dayanarak Genç Müslümanlar Hareketi hakkında oluşan genel kanı şu şekilde olsa gerek: Bu hareket İslam dinine ve içinden çıktığı topluma bağlı olan idealist genç insanların teşkilatıydı. Çalışmalarını yaparken bu dünyada takdir, öbür dünyada ödül elde edileceği konusunda arı duru ve açık bir inanişaya sahipti. Ne var ki toplumsal siyasi düzenini Marksist-Leninist ilkeler üzerine oturtan iktidar tarafından Genç Müslümanlar, mevcut kurulu düzeni tehdit ettiği için tehlikeli bir yapılanma olarak görülüyordu. Genç Müslümanlar'ın halk nezdinde itibar görmesi ve taraftar kazanmasının kendi kör ideolojik dayatmalarına darbe indirdiğini düşünen egemen siyasi sistemin uygulayıcıları bu hareketle hesaplaşmaya ve onu maddi güçlerine dayanarak ortadan kaldırmaya çalışmışlardı. İktidardaki rejim, Genç Müslümanlar'ı yıldırmak için 1947, 1948, 1949 ve 1983 yıllarında manipüle edilmiş yargılama süreçleri başlattı.

Yugoslavya'nın kendine özgü koşulları içinde yaşadıkları toplumun hedeflerine ve hayatlarına entelektüel anlam katarak onları siyasi, kültürel ve İslami açıdan besleyecek bir yapı oluşturan ve temelde İslam'a ve onun değerlerine sadakati esas alan, İslam'ın temel kaynaklarından hareketle İslami uyanış hareketini oluşturan *Genç Müslümanlar Hareketi*, Müslümanların toplumsal ve kültürel şartlarını iyileştirecek bir eylem programı oluşturmaya çalışmıştır. Hareketin önemli isimlerinden Ömer Behmen'den bir alıntıyla bu yazıyı bitirmenin anlamlı olacağını düşünüyoruz: “*Cemaat, Edep, Şura, Amel: Dört temel prensibimizdi. Dervişler çok güzel, zikir sayesinde Allah ile olan bağlarını koruyorlar ama etraflarına faydaları yok. Biz elle ortaya bir şeyler koyabilen cemaat istiyoruz. Gece isteyen ibadetini yapacak ama gündüzleri diğer Müslümanlar için çalışacaklar. Şu an dünyanın en zenginleri ve en fakirleri Müslümanlar...*”

Dipnotlar:

1-Hareketin başlama yılının 1939 olduğunda bir ihtilaf olmamakla birlikte bu konuşmada bir dil sürçmesi nedeniyle 1938 tarihi verilmektedir. Sead Trhhulj (1994) resmi kuruluş tarihine odaklanırken 1939 tarihine değinmektedir. Aliya İzzetbegović *Tarihe Tanıklığım*'da da resmi kuruluş tarihi olarak 1941'i işaret etmektedir: “*Mart 1941'de, bir Genç Müslümanlar derneği kurmayı ve o tarihte yürürlükte olan düzenlemeler temelinde tescil ettirmeyi denedik. Kendisine*

bir nevi yönetim kurulu atadığımız bir kurucu meclis topladık. Ancak Nisan'da Almanlar Yugoslavya'yı işgal ettiler ve dernek asla tescil ettirilemedi.” (2003; 17-18)

2-İzzetbegoviç, SDA'da çalışan kişilerin Mladi Muslimani teşkilatının eski üyeleri olduğunu belirtir. (Dünden Bugüne Mladi Muslimani Teşkilatının Etkisi Üzerine-2, *Haksöz*, Sayı: 41)

3-Sead Trhhulj, “Bosna İslami Hareketinin Tarihi”, *Haksöz*, Sayı: 39, 1994.

4-II. Dünya Savaşı'nın ardından SSCB; Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Doğu Almanya, Bulgaristan, Sırbistan gibi ülkeleri işgal yoluyla komünistleştirmişti. İşte bu durum dünyada birçok devleti SSCB işgaline düşmemek için ABD, İngiltere ve Fransa gibi “demokratik cephe”yi temsil eden kapitalist ülkelerin yanında olmaya zorladı. Türkiye de onlardan biri idi.

5-Münir Gavrankapetanoviç'in *İmtihan Alevinde* adlı eserinde ortaokul son sınıfta iken lise son sınıfta okuyan bir arkadaşının “Genç Müslümanlar teşkilatına girmek ister misin?” sorusu ile bu harekete katıldığını anlatır. Genç Müslümanlar'la ilk defa Hüsrevbey Camii'nin avlusunda karşılaştığını, din ve felsefe konulu kitaplar okuyarak bu kitapları tartıştiklerini ve kısa zamanda kültürel olarak epey aşama kaydettiklerini anlatır. (1993; 25)

KAYNAKÇA

İZZETBEGOVIÇ, Aliya (2002) “*Bosna Direnişi, İslam Dünyasının Dayanışma Ruhunun ve Dinamizminin Canlı Bir Örneğidir*”, Konuşan: Akif Emre, Umran, Sayı: 91

İZZETBEGOVIÇ, Aliya (1994) “*Dünden Bugüne Mladi Muslimani Teşkilatının Etkisi Üzerine I-2*”, *Haksöz*, Sayı: 40-41.

İZZETBEGOVIÇ, Aliya (2003) *Tarihe Tanıklığım*, Çev: A. Demirhan, A. Erkilet, H. Öz, Klasik Yayınları, İstanbul.

JOHNSTONE, Diana (2004) *Ahmakların Seferi, Yugoslavya NATO ve Batı'nın Aldatmacaları* Çev: E. Ergüven, **E. Bulut**, Bağlam Yayınları, İstanbul.

BEHMEN, Ömer (2005) “*Ömer Behmen ile Söyleşi – Magrib*” Mostar, Bosanska Kafana Orient

BEHMEN, Ömer (2008) “*Genç Müslümanlar (1939-2005) Bosna Hersek*”, ANT Kreatif Yayınları.

GAVRANKAPETANOVIÇ, Münir (1993) *İmtihan Alevinde*, Çev: A. Sadak, Pınar Yayınları, İstanbul.

Kaynak: Ömer Behmen ve Genç Müslümanlar Hareketi - Asım Öz